Valori bibliofile în fondul documentar al Bibliotecii Municipale „Petru Maior" Reghin

Dr. FLORIN BOGDAN
Muzeul Etnografic Reghin
SIMONA-LOREDANA BOGDAN
Reghin

Abstract

Bibliophile Assets from the Documentary Fund of „Petru Maior" Public Library, Reghin

Following researches carried out in the documentary fund of the public library from Reghin we identified sixteen books of patrimonial value, printed between 1551-1812.

Out of the production of French printing houses, exists a copy printed in Lyon, to whom is added one specimen printed in Germany - in Magdeburg - and one piece printed in Italy, Venice. Three books are printed in nowadays Austria, in Vienna, other three in Hungary, in Budapest and Komárom, one piece comes from Slovakia, from the printing house from Trnavia - Sîmbăta Mare - and Poland, from Sulechóv. There are four samples of printed book in the Transylvanian centres, in Cluj and Sibiu, two of them bear on the front page the mention with the printing place in Cluj-Sibiu. A similar case is that of a book printed in Vienna-Prague, so that also Czech Republic is added as country of origin for the book.

On the whole, we have sixteen books printed in eleven typographical centres from nine countries, we refer to ten copies of old foreign book, four transsilvanicae and two old Romanian books.

Keywords: *„Petru Maior" public library, Reghin, documentary fund, old book, Lyon, Venice*

Datorită calităţii sale principale, aceea de a păstra şi de a transmite informaţia, încă din cele mai vechi timpuri, cartea nu a fost doar cumpărată (donată) şi citită, ci era şi colecţionată. Principiul care a stat dintotdeauna la baza colecţionării cărţilor a constat fie în natura informaţiei conţinute de către acestea, fie în valoarea financiară a cărţilor, mai ales dacă avem în vedere manuscrisele medievale scrise pe pergament cu cerneală de aur şi înfrumuseţate cu diverse miniaturi.

Dacă primele colecţii au aparţinut iniţial instituţiilor bisericeşti (mănăstiri, biserici), şcolilor de pe lângă acestea, fie unor personalităţi cu posibilităţi financiare mari, în timp - uneori pe baza acestor colecţii ale unor personalităţi - s-au format şi bibliotecile publice, unele dintre ele păstrând astăzi în fondurile documentare numeroase valori bibliofile.

BDD-A19462 © 2011 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:55 UTC)

Spaţiul mureşean, căci la el ne vom referi din punct de vedere geografic, îşi găseşte reperele colecţionării de cărţi în ceea ce a fost biblioteca personală a contelui Teleki Sámuel, o bibliotecă ştiinţifică prin excelenţă, devenită publică în anul 1802[1], fiind una dintre primele iniţiative de acest gen din Transilvania. În acelaşi context nu poate fi trecută cu vederea existenţa bibliotecii familiei Kemény de la Brâncoveneşti, fostă reşedinţă a principelui Transilvaniei şi loc de desfăşurare a activităţilor Asociaţiei Scriitorilor Maghiari, *Erdélyi Helikon*. Există unele voci care identifică castelul de la Brâncoveneşti cu locul unde se desfăşoară acţiunea din nuvela lui Cezar Petrescu, ***Aranka***, ***Ştima lacurilor***, unde se vorbeşte despre biblioteca castelului: *„tomurile vechi … care făcuseră faima de odinioară a bibliotecii Kemény … Un Plutarh din 1509 cu semnătura lui Rabelais. Introducere în viaţa smerită cu o scrisoare autografă si ignorată, a Sfîntului Francisc din Sales. Cărţi cu armele principilor Ungariei. Principele lui Machiavelli, cu adnotaţii de mîna autorului. O comoară preţuind tot atît, măcar cît întreg acest castel cu cele patru mii de jugăre de bălţi, smîrcuri şi tînţari.*"[2]

Acest climat cultural a permis înfiinţarea bibliotecii publice reghinene împreună cu fondurile ei - inclusiv cel documentar -, care poartă numele preotului greco-catolic, cărturarului şi istoricului Petru Maior, care şi-a desfăşurat aici o mare parte a activităţii.

În urma cercetării efectuate de noi în fondul respectiv,1 am identificat un număr de şaisprezece cărţi cu valoare patrimonială, tipărite în intervalul 1551-1812. Din punct de vedere cronologic, o tipăritură provine din secolul al XVI-lea, treisprezece exemplare din secolul al XVIII-lea şi două exemplare din secolul al XIX-lea, cartea tipărită în secolul al XVII-lea lipsind cu desăvârşire.

Ca arie de răspândire a centrelor tipografice din care provin cele şaisprezece tipărituri se observă că acestea acoperă atât Europa Centrală, cât şi partea apuseană a continentului. Din producţia imprimeriilor franceze există un exemplar tipărit la Lyon, căruia i se adaugă câte un exemplar tipărit în Germania - la Magdeburg - şi un exemplar tipărit în Italia, la Veneţia. Trei cărţi

---

[1] Victor Neumann, ***Tentaţia lui homo europaeus. Geneza ideilor moderne în Europa Centrală şi de Sud-Est***, ediţia a III-a revizuită, Iaşi, Editura Polirom, 2006, p. 174.

[2] Raluca Nuţiu, ***Patrimoniu arhitectural / Építészeti örökség***, în ***Maghiarii din Reghin şi împrejurimi / Szászrégen és vidékének magyarsága***, Sibiu, Editura Infoart Media, 2011, p. 36-37, p. 130 ***apud*** http://art-historia.blogspot.com/2008/12/castelul-de-la-brancovenesti.html din 28 septembrie 2011.

BDD-A19462 © 2011 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:55 UTC)

sunt tipărite în actuala Austrie, la Viena, alte trei în Ungaria la Budapesta şi Komárom, câte un exemplar provine din Slovacia de la imprimeria din Trnavia - Sîmbăta Mare - şi Polonia, de la Sulechóv. Există patru exemplare de carte tipărită în centre transilvănene, respectiv Cluj şi Sibiu, două dintre ele poartă pe foaia de titlu menţiunea locului tipăririi la Cluj-Sibiu. Un caz similar este cel al unei cărţi tipărite la Viena-Praga, astfel se adaugă şi Cehia ca ţară de origine a cărţii. Avem de-a face astfel cu şaisprezece cărţi tipărite în unsprezece centre tipografice din nouă ţări, vorbim despre zece exemplare de carte veche străină, patru transilvanice şi două cărţi româneşti vechi.

Cea mai veche dintre cele şaisprezece cărţi este o tipăritură franceză de la mijlocul secolului al XVI-lea, un ***Codex Justinianus*** tipărit la Lyon în anul 1551. Cartea, în format in 16°, păstrează legătura originală (tăblii de lemn îmbrăcate în piele), fiind vorba despre un exemplar complet în stare de conservare bună, se pare unic în spaţiul românesc. Deşi există unele scurte adnotări în limba latină cu referire la textul cărţii, ele nu oferă nici un fel de informaţii despre posibili posesori anteriori ai cărţii.

Cronologic vorbind, următoarea carte este un exemplar al ***Epistolae***-lor lui Cicero, ediţia Magdeburg 1731, cu textul în limba latină şi explicaţii în limba germană. Cartea, în format in 8°, se prezintă sub forma unui exemplar complet, în bună stare de conservare. În interiorul coperţii faţă există o însemnare manuscrisă datată la 27 aprilie 1807, care menţionează numele lui Ioan Rátvai, un posibil fost proprietar al lucrării în cauză.

Tot în spaţiul vorbitor de limbă germană a apărut şi lucrarea lui Eugen Victor Mandacher, ***Acta serenissimi principis***, tipărită la Viena în anul 1735. Cartea, în format in 8°, este, de asemenea, un exemplar complet în stare de conservare bună, fără însemnări manuscrise.

Cărţile tipărite la Trnavia - Sîmbăta Mare - destinate cultului catolic şi-au găsit locul şi în bibliotecile mureşene, la Reghin păstrându-se un exemplar din ***Világnak két rend-béli rövid ismérete***, carte tipărită în anul 1757. Şi această carte, în format in 8°, este completă şi, din păcate, lipsită de însemnări manuscrise.

Cărţilor aparţinând domeniului juridic, literaturii sau religiei menţionate până acum li se adaugă şi cele din domeniul medical. Lucrarea lui Johann Anton Scopoli, ***De hydrargyro idriensi tentamina*** tipărită la Veneţia în anul 1761, se regăseşte în colecţiile bibliotecii reghinene. Cartea, în format in 8°, este tipărită în limba latină şi are ca subiect efectele otrăvirii cu mercur printre mineri. Din nou constatăm lipsa notelor manuscrise, însă putem menţiona, ca

BDD-A19462 © 2011 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:55 UTC)

proprietari anteriori, existenţa ştampilei bibliotecii Şcolii Politehnice din Bucureşti cu numărul de inventar 7420 din 1938/1939.

O nouă tipăritură vieneză care se regăseşte în fondul documentar al bibliotecii este lucrarea lui Gyӧrgy Pray, ***Dissertationes historico-criticae de sanctis Salomone Rege et Emerico Duce Hungariae***, tipărită în anul 1774. Cartea, în format in 8°, se prezintă sub forma unui exemplar complet, în stare de conservare bună.

Prima carte care se încadrează la categoria celor denumite generic „transilvanica" întâlnită în fond este ***Instructio pro tabula regia judiciaria transylvanica***, tipărită în anul 1777 la Cluj-Sibiu, aşa cum arată şi foaia de titlu. Lucrarea cu caracter juridic a fost imprimată de către tipograful sibian Martin Hochmeister tatăl, care deţinea o tipografie, însă a fost şi unul dintre primii librari din Transilvania în accepţiune modernă.[3] Cartea, un in 8°, este un exemplar complet. Chiar dacă nu are însemnări, printre proprietarii anteriori ai cărţii putem aminti Camera avocaţilor din Cluj, a cărei ştampilă apare pe carte.

Şirul tipăriturilor vieneze continuă cu cartea tipărită de Iosif Kurzböck[4] în 1783, ***Dissertatio ... Franciscus Josephus Eyb***. Din punct de vedere tehnic, este vorba despre un in 8°, exemplar complet, ca şi în celelalte cazuri este în stare de conservare bună. Din punct de vedere documentar cartea ne oferă ceva mai multe informaţii, având unele însemne de proprietate. La sfârşitul secolului al XIX-lea, cartea se afla în posesia lui Joseph Eifsmann, care se semna pe ea, urmând ca mai apoi, în timp, ea să ajungă în proprietatea bibliotecii Şcolii Politehnice din Bucureşti sub numărul de inventar 7367 din 1938/1939, fiind a doua carte deţinută de această şcoală şi care a ajuns în fondul documentar de la Reghin.

O lucrare mai rară dacă o privim din perspectiva centrului tipografic este ***Tironum causa latine ...***, apărută în Polonia, la Sulechóv, în anul 1785. Cartea este cu atât mai importantă cu cât ea păstrează pe filele sale numeroase mărturii documentare. Datele tehnice ne arată că este vorba despre o carte în formatul in 8°, completă şi în stare de conservare bună. La puţin timp după tipărire cartea ajungea în posesia lui Nicolae Pap, aşa cum reiese din însemnarea datată

[3] Menţiunea locului tipării la Cluj-Sibiu poate fi pusă în legătură cu faptul că familia Hochmeister deţinea, la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, un lanţ de librării în Transilvaniala, la Sibiu, Cluj sau Blaj.

[4] Iosif Kurzböck, tipograf şi librar vienez, este cunoscut mai ales pentru faptul că a tipărit mai multe cărţi pentru românii din Transilvania în oficina sa; spre sfârşitul vieţii el a fost înnobilat de către împărăteasa Maria Tereza.

BDD-A19462 © 2011 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:55 UTC)

în anul 1813. La începutul secolului al XX-lea exemplarul se afla în posesia bibliotecii profesorilor unui liceu din Deva conform unei ştampile al cărei text, în limba maghiară, este puţin lizibil. Ultimele date referitoare la posesorii anteriori ai cărţii sunt databile în anul 1947, când aceasta se afla în posesia bibliotecii profesorilor Liceului Decebal din Deva, conform tot unei ştampile aplicate pe filele cărţii.

Şirul cărţilor care poartă informaţii documentare pe filele lor se continuă cu lucrarea lui Balia Sámuel, ***Erdély ország közönséges nemzeti törvényeinek első része***, tipărită la Cluj în anul 1791. Exemplarul in 8°, complet, s-a păstrat până în zilele noastre în stare de conservare bună. Însemnările manuscrise care îi cresc valoarea se află pe interiorul coperţii faţă şi pe foaia de titlu. Ambele însemnări sunt redactate în limba maghiară, cea de pe copertă fiind databilă în anul 1833, ambele ne oferă informaţii despre foşti proprietari ai cărţii, la 1833 este menţionat Veres Ignatius, iar însemnarea de pe foaia de titlu, datată în anul 1925, îl menţionează ca proprietar al cărţii pe Ráduly Zoltan din Siculeni (judeţul Harghita).

În acelaşi an, 1791, a fost tipărită şi lucrarea lui Joseph Benkő, ***Dietae sive rectius comitia Transsilvanica***, cu menţiunea că această carte a apărut la Cluj-Sibiu, fiind tipărită de Martin Hochmeister fiul, care preluase afacerea de la tatăl său. Cartea, în format in 4°, este completă şi se află în stare de conservare bună.

Dintre cărţile tipărite în Ungaria cea mai veche este cea tipărită la Komárom ***Ladvocat apáturnak ... historiai dictionariuma, mellyben ... hires embereknek életek, ... munkájik le-irattatnak***, în anul 1795, un exemplar in 4°, complet, în stare de conservare bună.

Ultima carte din categoria transilvanica este lucrarea lui Carol Joseph Eder, ***Scriptores Rerum Transsilvanarum***, apărută în anul 1797 în oficina sibiană a lui Martin Hochmeister fiul. Dincolo de unele date tehnice, format in 8°, exemplar complet, în stare de conservare bună, cartea oferă informaţii deosebit de valoroase pentru istoria Reghinului în secolul al XIX-lea. Este vorba de prezenţa unei ştampile din anul 1861, aparţinând Gimnaziului Evanghelic din Reghinul Săsesc cu numărul de inventar 4209. Până în momentul de faţă este singura carte cu provenienţă certă din fondul bibliotecii Gimnaziului Evanghelic care s-a mai păstrat în Reghin.

O altă tipăritură al cărei loc de apariţie este disputat de două dintre cele mai importante centre culturale ale Europei este lucrarea lui Michael Montagne, ***Gedanken und meinungen ...***, apărută la Viena-Praga în anul

BDD-A19462 © 2011 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:55 UTC)

1797. Cartea, un in 8°, este un exemplar complet, tipărită în limba germană şi cu unele explicaţii în limba latină, prezintă o gravură pe verso-ul foii de gardă 1.

Această prezentare cronologică a cărţilor vechi aflate în fondul documentar al Bibliotecii Municipale „Petru Maior" din Reghin se încheie cu cele două cărţi româneşti vechi, ambele tipărite la Buda. Prima dintre ele, ***Polustav***, tipărit în anul 1807,[5] este un in 8°, într-o stare de conservare bună, cu legătura originală, două dintre foile tipărite fiind înlocuite cu două foi manuscrise.

Ultima carte luată în calcul de cercetarea noastră este lucrarea lui Petru Maior, ***Istoria pentru începutul românilor în Dachia***, Buda, 1812[6]. Cartea, în format in 4°, într-o stare de conservare bună, exemplar complet cu legătura originală, este deosebit de importantă din punct de vedere documentar prin prisma informaţiilor existente în notele manuscrise de pe filele ei. O primă însemnare îl aminteşte pe nepotul autorului, Ioan Pop Maior: „*Această istorie e dăruită pe seama Sfintei Biserici unite din Uifalău prin D[omnul] Prefect Bornemisa Pal, Ioan Pop Maior nepotu autorului cărţii acesteia.* A doua însemnare îl aminteşte pe cunoscutul protopop Elie Cîmpeanu: *Am primit această istorie ca suvenir de la vărul meu preotu în D. Suplacu Grigore Cioloca. Elie Cîmpeanu, 1879*."

Prezentarea cărţilor vechi aflate în fondul documentar al bibliotecii publice reghinene vine să completeze imaginea asupra colecţiilor de carte veche, situaţia celor aflate în colecţii particulare fiind deja cunoscută[7]. Momentan rămâne necunoscută, încă, situaţia colecţiilor aflate în proprietatea parohiei romano-catolice Reghin, dar şi a celor aflate în posesia parohiilor care compun Protopopiatul reformat al Gurghiului.

Materialul de faţă încearcă să se transforme într-o completare a situaţiei la nivel naţional, spre acel deziderat al unor cataloage de carte veche care ar putea reuni exemplarele de pe întreg cuprinsul ţării, fie că vorbim despre carte românească veche, transilvanice sau carte veche străină.

---

[5] ***BRV II***, nr. 724, p. 503; ***BRV IV***, nr. 724, p. 281; Florin Bogdan, Elena Mihu, ***500 de ani de tipar românesc. Catalog de expoziţie***, Sibiu, Editura Techno Media, 2008, p. 36.

[6] ***BRV III***, nr. 809, p. 57-61; Dimitrie Poptămaş, Elena Mihu, ***Mărturia cărţilor reghinene***, în ***Reghinul cultural***, I, 1982, p. 17-22; Florin Bogdan, Elena Mihu, ***500 de ani de tipar românesc. Catalog de expoziţie***, Sibiu, Editura Techno Media, 2008, p. 36-37.

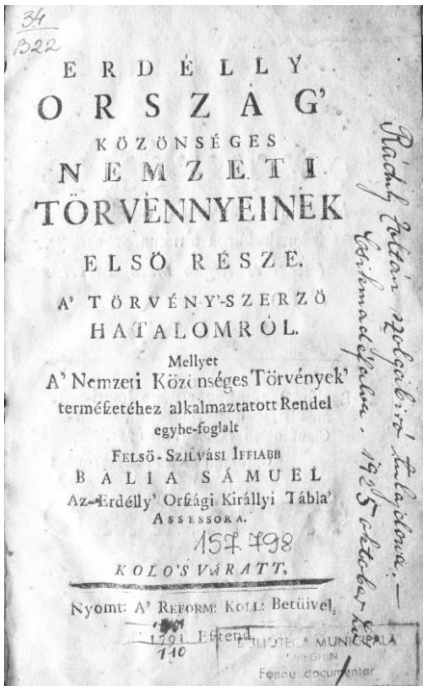
[7] Florin Bogdan, Elena Mihu, ***Carte românească veche în colecţii reghinene***, în ***Acta Mvsei Porolissensis***, XXXI, 2009, p. 274-279.

BDD-A19462 © 2011 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:55 UTC)

Anexe

CODICIS DN.
IVSTINIANI SACRATISS. PRINCIPIS EX REPETITA PRAELECTIONE LIBRI XII.
In quibus, vt quid à nobis obseruatum, aut recenter adiectum sit intelligas: epistolam nostram legito.
INVIRTVTE ET FORTVNA.
LVGDVNI,
Apud Gulielmum Rouillium, sub scuto Veneto.
1551.
Cum Priuilegio Regis.

Codex Iustinianus, Lyon, 1551.

ERDÉLLY
ORSZÁG'
KÖZÖNSÉGES
NEMZETI
TÖRVÉNNYEINEK
ELSÖ RÉSZE.
A' TÖRVÉNY-SZERZÖ
HATALOMRÓL.
Mellyet
A' Nemzeti Közönséges Törvények'
terméſzetéhez alkalmaztatott Rendel
egyhe-foglalt
FELSÖ-SZILVÁSI IFFIABB
BALIA SÁMUEL
Az-Erdélly' Országi Királlyi Tábla'
ASSESSORA.
KOLO'S VÁRATT,
Nyomt: A' REFORM: KOLL: Betüivel,

Balia Sámuel,
Erdély ország közönséges nemzeti...,
Cluj, 1791

DIÆTÆ,
SIVE RECTIVS,
COMITIA
TRANSSILVANICA,
EORVMQVE
DECRETA,
QVAE VVLGO ADPELLANTVR
ARTICVLI DIÆTALES.
AVCTORE
JOSEPHO BENKÖ,
SOCIETATIS SCIENTIARVM BATAVO HARLEMENSIS SODALI.
CIBINII & CLAVDIOPOLI,
Typis Sumptibusque MARTINI HOCHMEISTER, Cæſ. Reg. privil. Dicaſt. Typographi & Bibliopolæ 1791.

Joseph Benkő, ***Dietae sive rectius comitia Transsilvanica***, Cluj-Sibiu, 1791.

BDD-A19462 © 2011 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:55 UTC)